PEDAGOGICAL POTENTIAL FOR DEVELOPING MEDIA COMPETENCE AMONG VOCATIONAL EDUCATION STUDENTS THROUGH ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS

Alimov Zokir Chori o‘g‘li

Lecturer, Department of Pedagogy and Social Work, Termez State University

Abstract. This thesis explores the pedagogical potential of developing media competence among vocational education students through the use of artificial intelligence tools. It also analyzes pedagogical approaches aimed at fostering media literacy, critical thinking, information analysis, and digital content evaluation skills in the educational process, as well as issues related to the responsible use of artificial intelligence.

Keywords: vocational education, media competence, artificial intelligence, media literacy, critical thinking, digital education, information analysis, pedagogical technology.

SUN’IY INTELLEKT VOSITALARI ASOSIDA PROFESSIONAL TA’LIM TALABALARINING MEDIAKOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Alimov Zokir Chori o‘g‘li
Termiz davlat universiteti
Pedagogika va ijtimoiy ish kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisda sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish asosida professional ta’lim talabalarining mediakompetentligini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari yoritiladi. Shuningdek, ta’lim jarayonida media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, axborotlarni tahlil qilish va raqamli kontentni baholash ko‘nikmalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvlar hamda sun’iy intellektdan mas’uliyatli foydalanish masalalari tahlil qilinadi.

Аннотация: В тезисе рассматриваются педагогические возможности развития медиакомпетентности студентов профессионального образования на основе использования инструментов искусственного интеллекта. Анализируются подходы к формированию медиаграмотности, критического мышления, навыков анализа информации и оценки цифрового контента, а также вопросы ответственного применения искусственного интеллекта в образовательном процессе.

Kalit so‘zlar: professional ta’lim, mediakompetentlik, sun’iy intellekt, media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, raqamli ta’lim, axborot tahlili, pedagogik texnologiya.

Ключевые слова: профессиональное образование, медиакомпетентность, искусственный интеллект, медиаграмотность, критическое мышление, цифровое образование, анализ информации, педагогические технологии.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt vositalarining jadal rivojlanishi ta’lim mazmuni, o‘qitish metodlari hamda talabalarning axborot bilan ishlash faoliyatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, multimedia platformalari va generativ sun’iy intellekt vositalari orqali axborot yaratish, qayta ishlash va tarqatish imkoniyatlarining kengayishi ta’lim oluvchilardan nafaqat axborotni o‘zlashtirishni, balki uning ishonchliligini aniqlash, mazmunini tanqidiy baholash va undan maqsadli foydalanishni ham talab etadi. Ayniqsa, professional ta’lim tizimida tahsil olayotgan talabalar uchun mediakompetentlikni rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biridir. Chunki zamonaviy kasbiy faoliyatda mutaxassisning axborot izlash, raqamli vositalardan foydalanish, media mahsulotlarni tahlil qilish, kasbiy axborotni saralash va uni samarali taqdim etish qobiliyati uning kasbiy tayyorgarligi bilan uzviy bog‘liq. Sun’iy intellekt texnologiyalari mazkur jarayonni takomillashtirish uchun yangi imkoniyatlarni yaratadi. Jumladan, matn va tasvir yaratish, axborotni umumlashtirish, turli manbalarni qiyoslash, interaktiv topshiriqlar ishlab chiqish hamda talabalarning individual ta’lim ehtiyojlariga mos materiallar tayyorlashda ushbu vositalardan foydalanish mumkin. Biroq sun’iy intellekt tomonidan taqdim etilgan axborotni tekshirmasdan qabul qilish, noto‘g‘ri ma’lumotlarga ishonish va tayyor natijalarga ortiqcha tayanish kabi holatlar mediakompetentlikni rivojlantirishda muayyan pedagogik muammolarni ham yuzaga keltiradi. Shu sababli professional ta’lim talabalarining mediakompetentligini sun’iy intellekt imkoniyatlari bilan uyg‘unlikda rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari, mazmuni va metodlarini aniqlash dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mediakompetentlik tushunchasining pedagogik mazmuni

Mediakompetentlik shaxsning turli media manbalari bilan ongli, tanqidiy va mas’uliyatli munosabatda bo‘lishi, axborotni izlash, qabul qilish, tahlil qilish, baholash, yaratish hamda tarqatish jarayonlarida zarur bilim, ko‘nikma va malakalarni qo‘llay olish qobiliyatini ifodalaydi. Professional ta’lim sharoitida mediakompetentlikni faqat texnik vositalardan foydalanish mahorati bilan cheklab bo‘lmaydi. U axborotning mazmunini tushunish, manbaning ishonchliligini tekshirish, fakt va fikrni farqlash, manipulyativ media materiallarni aniqlash, kasbiy muammolarni hal etishda raqamli axborotdan foydalanish va yaratilgan media mahsulot uchun mas’uliyatni his qilish kabi jihatlarni ham qamrab oladi. Mazkur tadqiqot doirasida professional ta’lim talabalarining mediakompetentligini o‘zaro bog‘liq to‘rtta tarkibiy komponent asosida tavsiflash mumkin:

1. **Motivatsion-qadriyatli komponent** — talabaning media axborot bilan ishlashga qiziqishi, axborot madaniyatiga intilishi, raqamli muhitda mas’uliyatli xulq-atvorni namoyon etishi.
2. **Kognitiv komponent** — media savodxonlik, axborot manbalari, media matnlarning xususiyatlari, sun’iy intellekt imkoniyatlari va cheklovlari haqidagi bilimlar majmui.
3. **Amaliy-faoliyatli komponent** — axborotni izlash, tekshirish, tahlil qilish, multimedia materiallarini yaratish va sun’iy intellekt vositalaridan maqsadli foydalanish ko‘nikmalari.
4. **Refleksiv-baholash komponenti** — o‘z faoliyati natijalarini baholash, xatolarni aniqlash, sun’iy intellekt yaratgan natijalarni tekshirish va axborotdan foydalanish oqibatlarini anglash qobiliyati.

Ushbu komponentlar o‘zaro uzviy bog‘langan bo‘lib, mediakompetentlikning yaxlit rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi. Bunda sun’iy intellekt mustaqil fikrlashning o‘rnini bosuvchi vosita emas, balki talabaning tahliliy faoliyati va ijodiy imkoniyatlarini qo‘llab-quvvatlovchi pedagogik resurs sifatida qaralishi lozim. **Sun’iy intellekt vositalarining mediakompetentlikni rivojlantirishdagi imkoniyatlari.** Sun’iy intellekt vositalarini ta’lim jarayoniga maqsadli integratsiya qilish talabalarning media axborot bilan ishlash faoliyatini turli yo‘nalishlarda takomillashtirish imkonini beradi.

Birinchidan, sun’iy intellekt yordamida turli mazmundagi matnlar, tasvirlar va media xabarlarni qiyosiy tahlil qilish topshiriqlarini tashkil etish mumkin. Bunda talabalar bir mavzu bo‘yicha turli manbalarda keltirilgan ma’lumotlarni solishtiradi, dalillarni aniqlaydi, qarama-qarshi fikrlarni tahlil qiladi va xulosalarini ishonchli manbalar bilan asoslaydi.

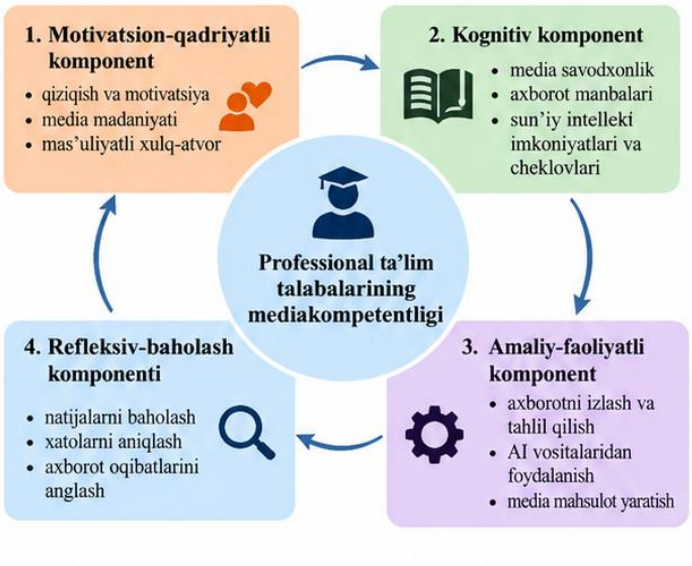
Ikkinchidan, generativ sun’iy intellekt vositalaridan media mahsulotlar yaratishda foydalanish mumkin. Masalan, talabalar kasbiy mavzularda infografika, taqdimot, videorolik ssenariysi, axborot xabari yoki raqamli o‘quv materiallarini ishlab chiqishlari mumkin. Bunday faoliyat ijodkorlik, axborotni tizimlashtirish va raqamli kommunikatsiya ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, sun’iy intellekt asosidagi interaktiv topshiriqlar va individual tavsiyalar talabalarning o‘zlashtirish darajasiga mos ta’lim faoliyatini tashkil etishga yordam beradi. O‘qituvchi talabalar uchun turli murakkablikdagi vaziyatli topshiriqlar, media matnlarni tahlil qilish mashqlari va muammoli savollarni tayyorlashi mumkin. Bunda sun’iy intellekt taklif qilgan materiallarning pedagogik maqsadga muvofiqligi va faktik aniqligi o‘qituvchi tomonidan tekshirilishi zarur.

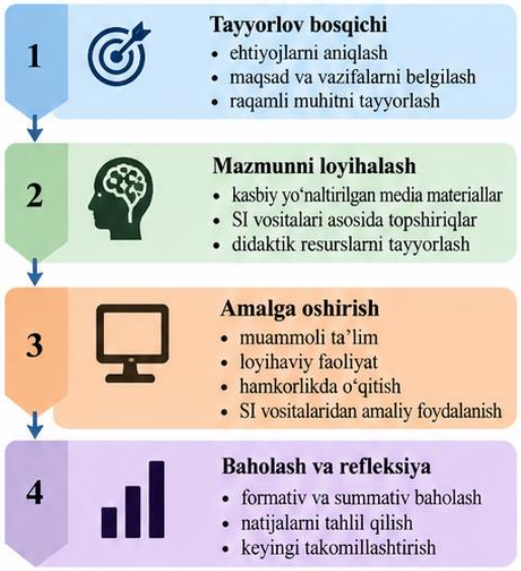
To‘rtinchidan, sun’iy intellekt yordamida yaratilgan kontentni tekshirishga qaratilgan mashg‘ulotlar talabalarda axborotning ishonchliligini baholash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Jumladan, sun’iy intellekt tomonidan berilgan javobdagi dalillarni birlamchi manbalar bilan solishtirish, shubhali statistik ma’lumotlarni aniqlash, mualliflik huquqiga rioya qilish va shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish masalalarini o‘rganish mumkin.

Mediakompetentlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari

1-rasm. Sun’iy intellekt vositalari asosida professional ta’lim talabalarining mediakompetentligini rivojlantirish modeli

2-rasm. Sun’iy intellekt vositalari yordamida mediakompetentlikni rivojlantirish bosqichlari

Professional ta’lim talabalarining mediakompetentligini rivojlantirishda sun’iy intellektdan foydalanish tizimli pedagogik yondashuvni talab qiladi. Bunda ta’lim mazmuni, o‘qitish metodlari, raqamli vositalar va baholash mezonlari o‘zaro muvofiqlashtirilishi lozim.

Mazkur jarayonni quyidagi pedagogik mexanizmlar asosida tashkil etish mumkin:

1. Muammoli ta’lim. Talabalarga ijtimoiy tarmoqlarda tarqalgan xabar, kasbiy yo‘nalishdagi axborot yoki sun’iy intellekt yaratgan matn taqdim etiladi. Ular axborotning ishonchliligini aniqlash, dalillarni tekshirish va asoslangan xulosa chiqarishlari kerak.

2. Loyihaviy ta’lim. Talabalar sun’iy intellekt vositalari yordamida kasbiy mavzudagi media loyiha ishlab chiqadilar. Loyiha doirasida mavzuni tanlash, axborot to‘plash, manbalarni tekshirish, media mahsulot yaratish va natijani auditoriyaga taqdim etish bosqichlari amalga oshiriladi.

3. Hamkorlikda o‘qitish. Kichik guruhlarda talabalar bir xil mavzu bo‘yicha inson tomonidan yozilgan va sun’iy intellekt yaratgan materiallarni qiyoslaydilar. Har bir guruh mazmunning aniqligi, mantiqiy izchilligi, manbalar bilan asoslanganligi va etik talablarga muvofiqligini baholaydi.

4. Refleksiv ta’lim. Talabalar sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida qanday qarorlar qabul qilganini, qaysi ma’lumotlarni tekshirganini, qanday xatolarni aniqlaganini va yakuniy natijani qanday takomillashtirganini tahlil qiladilar.

5. Formativ baholash. Mediakompetentlikni baholashda faqat yakuniy media mahsulotga emas, balki axborotni izlash, tekshirish, tahlil qilish, manbalardan foydalanish va o‘z faoliyatini izohlash jarayonlariga ham e’tibor qaratiladi.

Mazkur mexanizmlarning samaradorligi o‘qituvchining metodik tayyorgarligi, tegishli raqamli infratuzilmaning mavjudligi, topshiriqlarning kasbiy yo‘nalishga mosligi va

talabalarning mustaqil faoliyatini rag‘batlantirish bilan bog‘liq.

Sun’iy intellektdan foydalanishda pedagogik va axloqiy talablar

Sun’iy intellekt vositalaridan ta’limda foydalanish bir qator muhim talablarni hisobga olishni taqozo etadi. Avvalo, talaba tomonidan sun’iy intellekt yaratgan ma’lumotlar tayyor va mutlaq ishonchli bilim sifatida qabul qilinmasligi kerak. Har qanday axborotning aniqligi, dolzarbligi va manbasi tekshirilishi zarur.

Ikkinchidan, akademik halollik tamoyillariga rioya etish muhimdir. Talaba sun’iy intellektdan foydalanish orqali olingan materialni o‘zining mustaqil ilmiy yoki ijodiy natijasi sifatida asossiz taqdim etmasligi, foydalanish tartibini ta’lim muassasasining tegishli qoidalariga muvofiq ochiq ko‘rsatishi lozim.

Uchinchidan, shaxsiy ma’lumotlar va axborot xavfsizligi talablariga amal qilish zarur. Maxfiy, shaxsni aniqlash imkonini beruvchi yoki xizmat doirasida cheklangan ma’lumotlarni tegishli himoya kafolatlari mavjud bo‘lmagan sun’iy intellekt platformalariga joylashtirishdan saqlanish lozim.

To‘rtinchidan, sun’iy intellektdan foydalanish imkoniyatlaridagi tengsizlikni kamaytirish masalasi ham e’tibordan chetda qolmasligi kerak. Internetga ulanish, qurilmalar va raqamli resurslardan foydalanish imkoniyatlari turlicha bo‘lgan talabalar uchun muqobil topshiriqlar hamda zarur metodik yordam taqdim etilishi maqsadga muvofiq.

Demak, sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish jarayoni talabaning mustaqil fikrlashi, axborotga tanqidiy munosabati va kasbiy mas’uliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilishi zarur. O‘qituvchi esa raqamli vositalardan foydalanishni tashkil etuvchi, ta’lim mazmunini metodik jihatdan loyihalovchi va talabalarning natijalarini baholovchi pedagog sifatida muhim o‘rin tutadi.

Shunday qilib, professional ta’limda mediakompetentlikni rivojlantirishning pedagogik tizimini sun’iy intellekt imkoniyatlari bilan boyitish raqamli muhitda faoliyat yurita oladigan, axborotni tanqidiy baholaydigan va kasbiy vazifalarni hal etishda media resurslardan samarali foydalanadigan raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qilishi mumkin. Mazkur yondashuvning amaliy samaradorligini keyingi tadqiqotlarda tajriba-sinov ishlari, diagnostik mezonlar va talabalarning mediakompetentlik darajalarini qiyosiy baholash orqali tekshirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. — Paris: UNESCO, 2023. — URL: https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research.

2. Miao F., Shiohira K., Lao N. AI Competency Framework for Students. — Paris: UNESCO, 2024. — URL: https://www.unesco.org/en/articles/ai-competency-framework-students.

3. UNESCO. Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely! — Paris: UNESCO, 2021. — 403 p. — ISBN 978-92-3-100448-3.

4. UNESCO. AI Competency Framework for Teachers. — Paris: UNESCO, 2024.
5. Hobbs R. Digital and Media Literacy: A Plan of Action. — Washington, DC: The Aspen Institute, 2010.
6. Potter W. J. Media Literacy. 9th ed. — SAGE Publications, 2021.
7. UNESCO. Technology in Education: A Tool on Whose Terms? — Global Education Monitoring Report. — Paris: UNESCO, 2023.
8. UNESCO IITE. Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely! — UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2022. — URL: https://iite.unesco.org/publications/media-and-information-literate-citizens-think-critically-click-wisely/